

عهدنامه ترکمانچای

صلح مابین ایران و روسیه در ترکمانچای بتاريخ ۲۲/۱۰ فوریه ۱۸۲۸ مطابق پنجم شهر شعبان ۱۲۴۲ امضاء شد.

فهرست مندرجات

- فصل اول - صلح و مودت.
- فصل دوم - فسخ عهدنامه گلستان بواسطه وقوع جنگی
- فصل سوم - ایالاتی که بروسیه داده شده است.
- فصل چهارم - خط جدید سرحدی.
- فصل پنجم - اراضی و نواحی جدیدی که بروسیه تعلق یافته است.
- فصل ششم - وجه خسارت جنگ - تضمین و اقسام و ترتیب تأدیة آن.
- فصل هفتم - دریای عباس میرزا نایب السلطنه.
- فصل هشتم - سیرسقایین تجارتی مملکتین در بحر خزر - شکست و غرق کشتی.
- فصل نهم - شرایطی که راجع به سفاین جنگی است.
- فصل دهم - حفظ مناسبات تجارتی و حمایت اتباع طرفین -

قنسول و وکلای تجارتنی - در باب شکایت دولت علیه از قنسول یا مأمور روسیه.

فصل یازدهم - تسویه دعاوی معوقه - وصول و یا ایصال مطالبات.

فصل دوازدهم - اشخاصی که در دو طرف رود ارس دارای اموال

غیر منقوله هستند و مهلتی که بجهت انتقال آن بمومی الیهیم داده شده است - کسانی که استثنائاً از انتفاع این مهلت محروم هستند.

فصل سیزدهم - اسرای جنگی.

فصل چهاردهم - شرایطی که راجع بفراریان است.

فصل پانزدهم - عفو و بخشش دربارۀ اشخاصیکه در مدت جنگ

و بعد از آن مرتکب بیعضی اعمال شده اند - اموال منقوله و غیر

منقولۀ معقوبین و مهلتی که از این بابت به مومی الیهیم داده شده است - کسانیکه از عفو و اغماض محروم هستند.

فصل شانزدهم - ترك مخاصمات - تصدیق عهدنامه.

بنام خداوند متعال

چون اعلیحضرت شاهنشاه ایران و اعلیحضرت قویشوکت معظم نامدار امپراطور و صاحب اختیار کل معالک روسیه بالسویسه و از صمیم قلب مایل هستند که بر صدمات محاربه که مخالف میل طرفین است نهایتی داده و مجدداً روابط قدیمه حسن همجواری و مودت را مابین مملکتین بوسیله صلحی که فی حد ذاته متضمن اساس استداد و دافع مبانی اختلافات و برودت آتیه بوده باشد برپایه و بنائی محکم استوار دارند لهذا وزرای مختار خود را که برای این امر سودمند مأمور هستند از اینقرار معین داشتند:

از طرف اعلیحضرت امپراطور کل روسیه ژان پامکیه ویچ آجودان جنرال و سرتیپ پیاده نظام فرمانده اردوی قفقازیه کفیل امور غیرنظامی گرجستان و حاجی ترخان و قفقازیه رئیس قوه بحریه دریای خزر دارای نشان الکساندرنوسکی مکمل بالماس و نشان سنت آن از درجه اول مکمل بالماس و سن ولادیمیر از درجه اول و سن ژرژ از درجه دوم و دو شمیر افتخاری که یکی مرصع و دیگری طلا که روی آن اینطور نوشته شده (برای شجاعت) و دارای نشان عقاب قرمز از درجه اول و نشان هلال عثمانی و غیره و الکساندر ابرومکوف کنسیده تا و پیشخدمت اعلیحضرت امپراطور دارای نشان ولادیمیر از درجه سوم و سن استانیسلاس لهستان از درجه دوم سن ژان بیدالمقدس و از طرف اعلیحضرت شاهنشاه ایران حضرت اشرف شاهزاده عباس میرزا.

وزرای مختار طرفین پس از آنکه در ترکمان‌چای اجلاس کرده و اختیار نامهای خود را مبادله و آنرا موافق قاعده و مرتب به ترتیبات شایسته یاقتند فصول ذیل را منعقد و برقرار داشتند.

فصل اول - از امروز به بعد مابین اعلیحضرت شاهنشاه ایران و اعلیحضرت امپراطور روسیه و نیز مابین مسالک و وراث و اخلاف و اتباع اعلیحضرتین صلح و وداد و مودت برقرار خواهد بود.

فصل دوم - چون مخاصمه طرفین معظمین، که بسعادت امپراطور باختتام رسیدت تعهدات عهدنامه گلستان را باطل میدارد، لهذا اعلیحضرت شاهنشاه ایران و اعلیحضرت امپراطور کل روسیه چنین صلاح دیدند که بجای عهدنامه مزبور مواد و شرایط ذیل را که مبنی بر ازدیاد و استحکام روابط آتیۀ مودت و صلح مابین روسیه و ایران است برقرار نمایند.

فصل سوم - اعلیحضرت شاهنشاه ایران از طرف خود و اخلاف و وراث خود خانات ایروان را که در دو طرف رود ارس واقع است و نیز خانات نخجوان را بملکیت مطلقه بدولت ارس واگذار میکنند بناء علیهذا اعلیحضرت شاهنشاه ایران متمهد میشوند که دفاتر و اسنادیکه راجع بحکومت و اداره خانات فوق‌الذکر است منتها در ظرف ششماه از امضای این عهدنامه بمأمورین روس تسلیم نمایند.

فصل چهارم - دولتین معظمتین معاهدتین قبول نمودند که خط سرحدی مابین دولتین از اینقرار ترسیم شود:

این خط از نقطه سرحد دولت عثمانی که بخط مستقیم نزدیکترین راه بقله کوه آغری کوچک است شروع شده بقله مزبور رسیده و از آنجا بمرکز رود قراسوی سفلی که از دامنه جنوبی آغری کوچک جاری است فرود میآید پس از آن خط سرحدی طول مجرای این رود الی محل التقای آن بارود ارس که محاذی شرور است طی نموده و از اینجا مجرای رود ارس را متابعت کرده و بقلعه عباس‌آباد میرسد از استحکامات خارجی این قلعه که در ساحل راست ارس است خطی که طول آن نیم آقاج یعنی سه ورست و نیم روسی بوده باشد به تمام جهات کشیده خواهد شد و تمام اراضی که در حدود این خط واقع میشود منحصر بدولت روس بوده و در ظرف دو ماه از تاریخ امروز بطور دقت تخطیط خواهد شد از محلی که طرف شرقی این خط متصل برود ارس میشود خط سرحدی مجرای رود مزبور را الی گذاریدی بلوک متابعت میکند و خاک ایران از این نقطه اخیر الی سه آقاج یعنی بیست و یک ورست روس در طول مجرای ارس ادامه مییابد بعد از وصول باین محل خط سرحدی جلگه مغان بطور مستقیم گنشته بمحلی از مجرای بالها رود خواهد آمد که در سه آقاجی یعنی بیست و یک ورست پائین‌تر

از ملتقای دو رود آدینه بازار و ساری قمیش واقع است پس از آن خط سرحدی از ساحل چپ بالها رود الی ملتقای دو رود مزبور آدینه بازار و ساری قمیش صعود کرده و از آنجا در ساحل راست رودخانه آدینه بازار شرقی الی سرچشمه آن سمت و از سرچشمه مزبور الی قلعه تپه‌های جگیر میرسد. بطوریکه تمام آب‌هاییکه بطرف دریای خزر جاری است متعلق بروسیه بوده و تمام آب‌هاییکه جریانشان بطرف ایران است متعلق بدولت علییه خواهد گرفت.

چون در اینجا حدود دولتین بواسطه تیزه کوهها محدود میشود لهذا مقرر است که دامنه این کوهها که بسمت دریای خزر تمایل دارد متعلق بدولت روس بوده و دامنه آنطرف کوهها اختصاص بایران خواهد داشت.

از تیزه تپه‌های جگیر خط سرحد کوهستانی را که فاصل بین طالش و ارشق است متابعت نموده و بقلعه کمرقوئی میرسد و قللی که فاصل دامنه و طرف کوههای مزبور است در اینجا تحدید حدود مینماید بنهمان قسم که در باب مسافت بین سرچشمه آدینه بازار و قلعه‌های جگیر ذکر شد.

پس از آن خط سرحد از قلعه کمرقوئی تیزه کوهستانی که بلوک زوند را از ارشق جدا مینماید متابعت نموده و بمحلی که حدود بلوک ولیکیج است میرسد و ترتیبی که درباب جریان آب ذکر شده است مراعات خواهد شد و از اینقرار بلوک زوند بااستثنای قسمتی که در آن طرف قلعه کوههای مزبور است متعلق بروسیه خواهد بود.

از محلی که حدود بلوک و لکیج است خط سرحد بین‌الدولتین قله کوه کلوپوتی و قله سلسله عمده کوهستانی که از بلوک ولیکیجی میگذرد متابعت نموده و بسرچشمه شمالی رودخانه موسوم باستارا میرسد و اینجا هم مسئله جریان آب چنانچه در فوق ذکر شده است مرعی مییاشد، از آنجا خط سرحدی مجرای استارا را الی مصب آن در دریای خزر طی نموده و حدود خاک دولتین را باتمام میرساند.

فصل پنجم - اعلیحضرت شاهنشاه ایران محض اثبات دوستی خالصانه که نسبت به اعلیحضرت امپراتور کل روسیه دارند بموجب همین فصل از طرف خود و از طرف وراث و اخلاف خود واضحاً تصدیق مینمایند که ممالک و جزایری که مابین خط تحدیدی فصل اخیر و تیزه جبال قفقاز و دریای خزر است و همچنین اهالی بدوی و غیر این نواحی متعلق بدولت روسیه مییاشد.

فصل ششم - محض تلافی مصارف کثیره که از این جنگ بین‌الدولتین برای مملکت روسیه حاصل شده و در عوض خسارات و ضررهائیکه بدینجهت باتباع روس رسیده است اعلیحضرت شاهنشاه

ایران متعهد میشوند که وجه خسارتی تأدیه کرده مصارف و ضررهای مزبور را جبران نمایند.

طرفین معظمین معاهدین این وجه خسارات را بده کرور تومان رایج یا بیست ملیون مناط نقره معین کرده و مقرر میدارند که ترتیب اقساط و تضمین تأدیة آن در قرارداد مخصوصی سرتب شود اعتبار و استحکام قرارداد مزبور بحدی خواهد بود که گانه لفظ بلفظ در همین عهدنامه درج شده باشد.

فصل هفتم - چون اعلیحضرت شاهنشاه ایران چنین صلاح دیدند که حضرت اشرف عباس میرزا فرزند خود را وارث و ولیعهد فرمایند لهذا اعلیحضرت امپراطور کل روسیه محض اینکه نیات دوستانه خود را مکشوف و میلی را که در مساعدت باستحکام این نوع وراثت دارد مشهود خاطر اعلیحضرت شاهنشاه ایران نمایند متعهد میشوند که از امروز شخص حضرت عباس میرزا را وارث و ولیعهد دولت ایران شناخته و ایشان را از حین جلوس بتخت سلطنت سلطان حقه این مملکت بدانند.

فصل هشتم - سفاین تجارتي روس مثل سابق حق خواهند داشت که بطور آزادی در دریای خزر و در امتداد سواحل آن سیر کرده و بکناره های آن فرود آیند و در موقع شکست و غرق در ایران معاونت و امداد خواهند یافت.

و سفاین تجارتي ایران هم حق خواهند داشت که بقرار سابق در بحر خزر سیر نموده و بسواحل روس بروند و در صورت غرق و شکست هم یاتهاکمک و امداد خواهند شد.

اما در باب کشتی های جنگی چون آنهائیکه بیرق نظامی روس دارند از قدیم الایام بالانفراد حق سیر در بحر خزر را داشته اند حال هم بدین سبب این امتیاز منحصر بهمان کشتیها خواهد بود بطوریکه بغیر از دولت روسیه دولت دیگری حق نخواهد داشت که سفاین جنگی در دریای خزر داشته باشد.

فصل نهم - چون مکنون خاطر اعلیحضرت شاهنشاه ایران و اعلیحضرت امپراطور کل روسیه است که در استحکام روابطی که بسعادت و میمنت مجدداً مابین دولتین استقرار یافته است سعی و کوشش نمایند مقرر میدارند که سفراء کیار و وزراء مختار و شارژ-دافرهائیکه خواه برای انجام مأموریت موقتی و خواه بجهت اقامت دائمی بدریاب یکدیگر فرستاده میشوند بفرآخور مقام خود و موافق شأن و حیثیت طرفین و مطابق مودت و اتحاد بین الدولتین و نیز بر حسب عادات مملکتی مورد اعزاز و احترام شوند علیهذا در باب

تشریفاتى که باید از طرفین ملحوظ و منظور شود دستورالعملی مخصوص مقرر خواهد شد.

فصل دهم - چون اعلیحضرت شاهنشاه ایران و اعلیحضرت امپراطور کل روسیه استقرار و توسعه روابط تجارتي مابین دو دولت را از نخستین فواید اعاده صلح میدانند صلاح دیدند که ترتیباتی که راجع به حفظ تجارت و امنیت اتباع دولتین است در يك مقاله نامه علیحده بطور مرضی الطرفین نگارش یابد و این مقاله نامه که مابین وزرای مختار طرفین انعقاد و باین عهدنامه انضمام خواهد یافت مثل اینستکه جزو متمم همین عهدنامه صلح بوده باشد.

اعلیحضرت پادشاه ایران بدولت روس حق میدهد که کمافی السابق هر جا که بجهت حفظ منافع تجارتي لازم باشد بآنجا قونسول و وکیل تجارتي بفرستند و متمم میشوند که این قونسول و وکلای تجارتي را که من تبع هر يك زیاده از ده نفر نخواهد بود از حمایت و احترامات و امتیازاتی که لازمه سمت رسمیت آنها است بهره مند سازند. اعلیحضرت امپراتور روسیه هم وعده میدهد که رفتار بمثل را در ماده قونسول و وکلای تجارتي اعلیحضرت شاهنشاهی منظور دارد.

در صورت شکایت حقّه دولت ایران از یکی از مأمورین یا قونسولهای روس وزیر مختار یا شارژدافری که در دربار دولت علیه ایران اقامت و باین اشخاص ریاست بلافاصله دارد مشارالیه را از مأموریت خود خلع کرده و موقتاً کفالت کار او را بهرکس صلاح داند واگذار خواهد کرد.

فصل یازدهم - پس از حصول صلح بانور و دعای اتباع طرفین که بواسطه وقوع جنگ در عهده تعویق مانده بود مراجعه شده و از روی عدالت قطع و فصل خواهد شد و مطالباتی که اتباع طرفین از یکدیگر یا از خزانه جانبین دارند بالتام عاجلاً تأدیه خواهد شد.

فصل دوازدهم - طرفین معظمین معاهدین نظر بمنافع اتباع خود متفق الرأی شدند که برای اشخاصی که در دو طرف رود ارس دارای اموال غیرمنقوله هستند مهلتی سه ساله قرار دهند که مومنی الیهم بتوانند آنها بطور دلخواه بمبایعه و معاوضه برسانند ولی اعلیحضرت امپراطور روسیه تاحدی که این شرط راجع بنخود اوست حسین خان سردار سابق ایروان و برادرش حسن خان و کریم خان حاکم سابق نخجوان را از انتفاع مدلول شرط مزبوره مستثنی میدارد.

فصل سیزدهم - تمام اسراء جنگی را که طرفین در هنگام محاربه اخیره و یا قبل از آن دستگیر کرده اند و همچنین اتباع دولتین که در اوقات سایر اسیراً گرفتار شده باشند در ظرف چهار ماه مسترد

خواهند شد.

بعد از آنکه باین اشخاص ارزاق و اشیاء لازمه داده شد موسی الیمم را بطرف عباس آباد حرکت داده و در آنجا به کمیسرهائیکه از طرفین برای استرداد و تهیه اعزام یا وطن ایشان مأمور شده اند تسلیم خواهند کرد.

در باره اسراء جنگی و اتباع دولتین که باسیری گرفتار شده و بسبب بعد مکان آنها و یا بعزت دیگری در ظرف مدت فوقی مسترد نشده اند طرفین معاهدین همین ترتیبات را مرعی و مجری خواهند داشت. دولتین ایران و روس مخصوصاً این حق را برای خود قرار میدهند که ای وقت کان این قبیل اشخاص را مطالبه نمایند و ملتزم میشوند که هر وقت خود اسراء اظهار کرده یا از طرفین مطالبه شدند موسی الیمم را مسترد سازند.

فصل چهاردهم - دولتین معظمین معاهدتین اخراج فراریها و ترانسفوژهایی را که قبل از جنگها یا در مدت آن تحت اطاعت و حکومت طرفین آمده باشند مطالبه نخواهند کرد.

ولی چون مناسبات خفیه بعضی از ترانسفوژها با تابعین و هموطنان سابق موجب حصول نتایج مضره میشود لهذا محض دفع و جلوگیری این نتایج دولت علیه ایران متعهد میشود که در متصرفات خود که مابین حدود ذیل واقع است حضور و توقف اشخاصیکه الحال یا بعدها به اسمه مشخص خواهند شد روا ندارد و مقصود از حدود از یکطرف رود ارس و از طرف دیگر خطی است که بواسطه رود جهریق و دریاچه اروسی و رود جقتور و رود قزل اوزن الی مصب آن در دریای خزر ترسیم میشود.

اعلیحضرت امپراطور کل رومیه نیز وعده میدهد که در خانات قراباغ و نخجوان و در قسمت خانات ایروان که در سمت راست ارس واقع است ترانسفوژهای ایرانی نگذارد توطن و سکنا نمایند.

ولیکن مقرر است که این ماده صورت لزوم نخواهد یافت مگر در باره اشخاصیکه طرف رجوع عامه یا دارای بعضی مقامات دیگر هستند از قبیل خوانین و بیگها و رؤسای روحانی یعنی ملاها که باعمال شخصی و تحریک و مناسبات خفیه ایشان باعث سوء اثر درباره هموطنان و تابعین قدیم آنها میشود و اما در خصوص نفوس عامه مملکتین که در هرجائیکه آن دولت یعنی دولتی که این اشخاص در حیطة حکومت و اقتدار آن درآمده اند صلاح داند توطن و سکنا نمایند.

فصل پانزدهم - چون قصد سلیم و نیت خیریت عمیم اعلیحضرت شاهنشاه ایران این است که ممالک خود را مرفه الحال و اتباع دولت علیه

را از تشدید مصائب و صدمات حاصله این جنگ که بسلم و سعادت ختم شده است مصون و محفوظ دارد لهذا درباره تمام اهالی و کارگزاران آذربایجان عقوی کامل و رحمتی شامل میزول میدارند بطوریکه هیچیک از این اشخاص چه بجهت عقاید و نیت و چه از حیث رفتار و کرداری که در موقع جنگ یا در مدت تصرف ایالت مزبوره از ایشان بظهور رسیده مورد تعرض و اذیت واقع نخواهد شد و علاوه براین از امروز مهلتی یکساله بآنها داده میشود تا اینکه بطور آزادی از ممالک ایران پاکسان خود بممالک روسیه بروند و اموال منقوله خود را بخارج حمل نموده و بفروش برسانند بدون اینکه دولت علیه ایران یا کارگزاران محلی اندک ممانعتی نموده و از اموال و اشیائیکه فروخته یا بخارج حمل میشود حقوق و مرسوم دریافت یا تکلیفی در مورد آن بگذارند اما در باب اموال غیر منقول بمومی الیهم پنج ساله مهلت داده میشود که اموال مزبوره را بفروش برسانند یا بطور دلخواه انتقال و انتزاع نمایند.

کسانیکه در این مدت یکساله مجرم به جنحه و جنایت (کریم) ۶ و مستوجب سیاست معموله دیوانخانه شوند از این عفو مستثنی خواهند بود.

فصل شانزدهم - وزرای مختار طرفین بمجرد امضای این عهدنامه صلح عاجلا بتمام نقاط اعلام و احکام لازمه خواهند فرستاد که مخاصمه را بلامتأخیر ترك نمایند.

این عهدنامه که به تسخیر و به یک مدلول نوشته شده و بامضا و مهر وزرای مختار طرفین رسیده است بتصویب و تصدیق شاهنشاه ایران و اعلیحضرت امپراطور کل روسیه خواهد رسید و تصدیق نامجات معتبره که دارای امضای ایشان بوده باشد در ظرف چهار ماه و در صورت امکان زودتر بتوسط وزرای مختار طرفین مبادله خواهد شد.

بتاریخ دهم ماه فوریه سال خجسته فال سنه ۱۸۲۸ مطابق پنجم شعبان سنه ۱۲۴۲ هجری در ترکمانچای تحریر شد.

گردآورنده:
شاهین کاویانی

<http://derafsh-kavivani.com/treaties/>